

Når børn synger, hva' gør vi – i virkeligheden?

Interview LINDA VILHELMSSEN

LINDA VILHELMSSEN HAR NETOP UDGIVET BOGEN "NÅR BØRN SYNGER, HVA' GØR VI - I VIRKELIGHEDEN?". LINDA VILHELMSSEN HAR GENNEM MANGE ÅR ARBEJDET MED STEMMEARBEJDE MED BØRN OG UDGIVET EN LANG RÆKKE BØGER OM ARBEJDET MED KOR OG MUSIK, BL.A. PÅ FORLAGET DANSK SANG. I DENNE ARTIKEL PRÆSENTERER HUN VIGTIGE VINKLER PÅ DETTE ARBEJDE.

Stregtegninger: Martin Amstrup Vilhelmsen

Erik Lyhne

Du udgav Når børn synger, hva' så? i 2003. Den er blevet brugt i mange sammenhænge. Hvorfor er tiden nu til en revidering?

Det er der flere grunde til. De sidste 20 års udvikling af mere avancerede undersøgelsesmetoder, den digitale udvikling og hele det neurovidenskabelige felt har betydet, at forskning inden for *børns sanglige og intonationsmæssige udvikling* dels er blevet mere tilgængelig på tværs af lande og dels er blevet langt mere præcist, når vi taler om validitet ift. metoder m.v. Børn eksponeres i dag for et langt bredere spekter af forskellige sang-/klangidealer end for 20 år siden blandt andet via sociale medier, streaming-tjenester, konceptionelle tv-udsendelser m.v. Sangklangi-dealer er forskellige inden for områder som fx rock, pop, jazz, heavy, human beatbox, opera, visesang, rap, polyfonisk overtonesang for blot at nævne nogle. Sidst, men ikke mindst har musikfagets kompetencemål, læseplaner og vejledninger m.v. ændret sig en del på de 20 år. Den

nye bog indeholder desuden det, jeg har betegnet som de fire "tationer", dvs. tilgange til at arbejde med kommunikation, relation, motivation og præstation. Fire områder, der sammen og hver for sig har kolossal betydning i alle former for undervisning, hvis vi skal lykkes med at få elever til at tage ejerskab samt at skabe udvikling og bevidsthed om sang-/stemmebrug.

Hvilke nye vinkler vil du særligt fremhæve fra bogen?

Bogens titel har to betydninger. Dels, at give hands-on redskaber til, hvordan musiklærere i praksis kan imødekomme de udfordringer, de møder i *virkeligheden*. Dels at give et refleksionsgrundlag for både nuværende musiklærere og studerende, hvor man kan reflektere over og udveksle, hvad man egentligt gør – i *virkeligheden*? Noget, jeg gerne vil fremhæve ift. ny viden, er, at alder ikke i sig selv kan lægges til grund for, hvad børn forventes at skulle kunne. Dertil er diversiteten i børns sanglige udvikling/formåen

EN I
MEN
NDRE

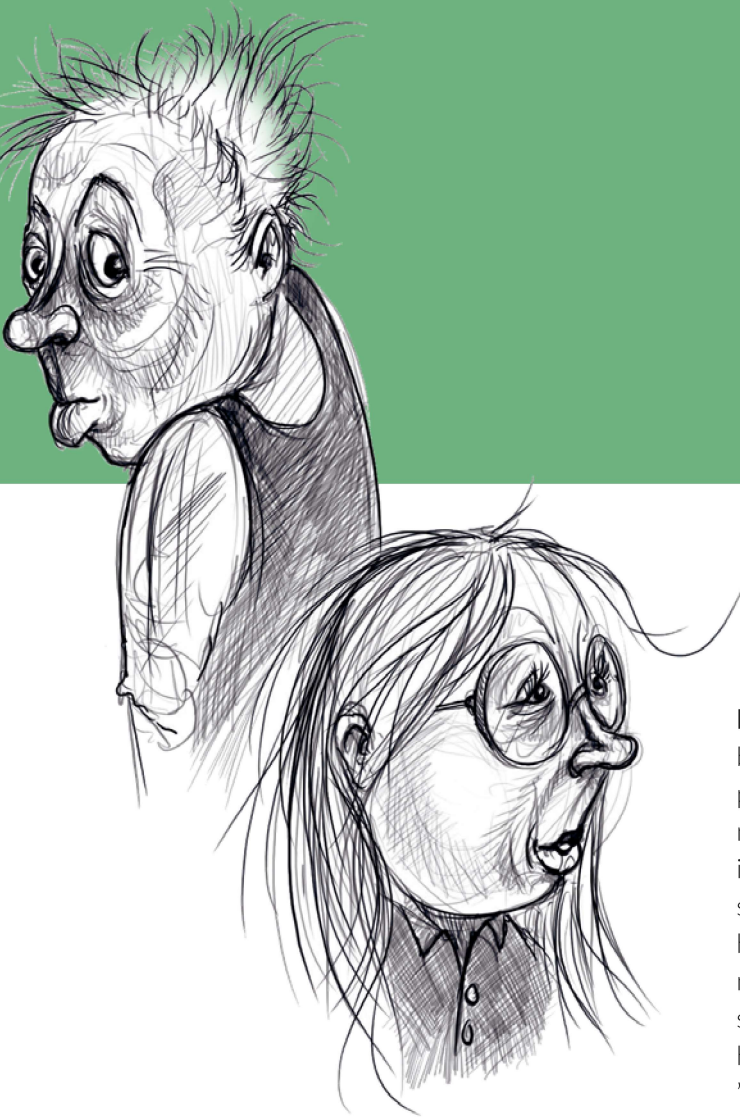

LINDA VILHELMSEN (LV) ER UDDANNET AM'ER FRA MUSIKKONSERVATORIET I KBH., CAND. PÆD. I MUSIK OG HAR LÆST CAND.PÆD. I GENEREL PÆDAGOGIK (IA). HUN ER MASTERCOACH SAMT CERTIFICERET ID-COACH MED SPECIALE I SKOLE-/STUDIECOACHING. LV HAR VÆRET MUSIKSKOLELÆRER VED RINGSTED MUSIK OG KULTURSKOLE Gennem 19 ÅR OG SEMINARIELEKTOR Gennem 10 ÅR VED LÆRERUDDANNELSEN PÅ HASLEV SEMINARIUM I MUSIK OG DET PÆDAGOGISKE FAGFELT.

LINDA VILHELMSEN
FANGET PÅ
BOGFORUM 2021

99 DET ER INTERESSANT, AT MANGE VOKSNE, DER HAR FÅET PRÆDIKATET "FALSKSANGER", SYNGER LANGT MERE RENT, END DE SELV TROEDE

ganske enkelt for stor. I syvårsalderen synger op mod 40 % af børn i vesteuropæiske musikkulturer mere eller mindre falsk – afhængig af kontekst og udfordringer. I 11-års alderen er tallet nede på ca. 4 % – dvs. børn, der vedvarende ikke synes at udvikle deres intonation. I forlængelse heraf giver bogen ideer til, hvordan man kan arbejde med den enkelte på gruppebasis, og hvordan man kan møde elever med forskellige udfordringer på en måde, så alle gives udviklingsmuligheder – også elever med særligt talent for at synge, for de glemmes desværre ofte, hvis "laveste fællesnævner" er udgangspunktet. Noget, der også var ny viden for mig, er, at drenge synger markant mere rent, når de synger alene, hvorimod piger synger mere rent, når de synger sammen med andre. Den sangkultur, børn vokser op under, har kolossal betydning for, hvordan, hvorvidt og hvornår de udvikler deres sanglige kompetencer – herunder hvilke kriterier for "rigtigt" og "forkert" de møder gennem opvæksten. Både i skole og hjem. Forudsætningen for, om et barn udvikler sine sanglige kompetencer, er, at barnet har fokus på det. Dette fokus kan skabes, hvis barnet ikke selv har det. Ud over en lang række andre kulturbetingede forhold

ligger det fx også dybt i vores musikkulturelle "dna", at vi bevidst eller ubevidst bedømmer/vurderer andres sanglige præstation, dvs. vi tidligt kan opleve at have et "publikum", når vi synger. Den tendens sniger sig helt ubemærket ind i klasseværelset! Mange af os er opvokset med den forståelse, at børnesange skulle skrives i høje/lyse tonearter, hvor nyere forskning har vist, at mange børn foretrækker mellemløjet, når de selv kan vælge. Det betyder ikke, at vi så kun skal synge i mellemløjet, men at børn, der endnu ikke har gjort sig erfaringer med at synge med hovedklang, ofte "står af", hvis en sang ligger for højt. Børn, der af sig selv eksperimenterer med stemmen, vil typisk bruge et register, der strækker sig over flere oktaver; men når de synger fx en tillært sang, vil de ofte vælge mellemløjet. For mange musiklærere kan det bestemt også være en udfordring, hvis tonearter er så høje, at læreren ikke selv kan synge dem.

FALSKSANGERE

Hvad med det, man kalder brummere eller falsksangere?

Det er interessant, at mange voksne, der har fået prædikatet "falsksanger", synger langt mere rent, end de selv troede. Fælles for mange falsksangere er, at de allerede i 7-10-årsalderen har fået at vide, de sang falsk, og stille og roligt er holdt op med at synge. Jeg har selv to drenge på henholdsvis 35 og 40 år. Den yngste sang klingende rent som 2½-årig. Den ældste først som 9-årig. Det til trods for, at de er opvokset i samme hjem med masser af sang/musik. Den ældste var fra ganske lille dybt optaget af fiskeri og natur. Den yngste var fra ganske lille optaget af at synge/spille. Så det handler virkelig meget om, hvor barnet har sit primære fokus. Det er der god evidens for i dag! Man ved i dag, at falsksyngeri er en fase i børns sanglige udvikling og derfor på ingen måde behøver at være begrundet i hver-

MANGE MUSIKLÆRERE TENDERER HELT UBEVIDST AT "OVERDØVE" ELEVERNE I HÅB OM AT KUNNE STYRE FORLØBET. DET ER FAKTISK HELT UNØDVENDIGT – MEN DOG SVÆRT AT LADE VÆRE MED, HVIS DET ER DÉT, VI HAR LÆRT, VI SKAL!

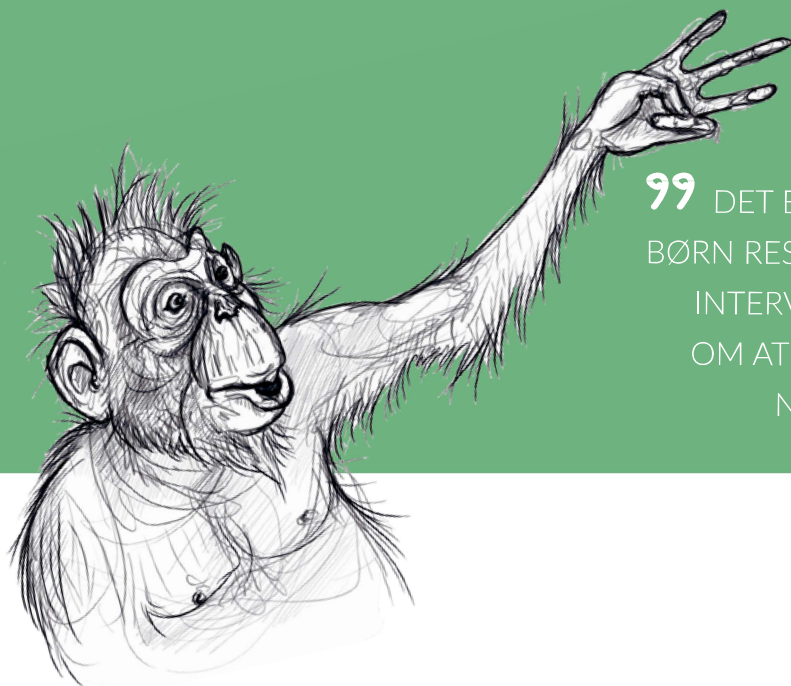
ken umusikalitet, manglende koordination mellem stemme og øre eller, at de er såkaldt "tonedøve". I udgangspunktet er det muligt at udvikle sine sanglige kompetencer *hele* livet. Og joh – vedvarende (ægte) falsksyngeri *kan* bestemte forekomme, men det er et sjældent fænomen. Det kan skyldes alt fra fysiske skader på muskulaturen, hørenedsættelse eller manglende hukommelse for toner/ord til skader på hjernen – for blot at nævne nogle. Ligeledes kan det skyldes medfødt amusi (Congenital Amusia), der er en betegnelse for en slags musikalsk indlæringsvanskelighed, der skyldes medfødt manglende neurologisk evne til behandling af fx musikalsk hukommelse, tonehøjde m.v. I min optik er der en markant forskel på, om man på klassebasis *arbejder* med – og bevidstgør – elever om disse ting, eller om man har fokus på kun at lykkes med at få elever til at synge pænt, rent, med god diktion, "korrekt" kropsholdning, synge flerstemmigt osv. I dag er de fleste elever fx helt bevidste om fænomenet dysleksi i danskfaget og/eller, at udvikling af læsekompetencer er individuelt. I musikundervisning kan vi lade os inspirere heraf og give elever en bevidsthed om, at sanglige kompetencer kan være meget forskellige. Det har været mit ønske at bidrage hertil. Mange musiklærere ender desværre med at tro, det er *deres* "skyld", når de ikke lykkes med at give alle elever sanglige udviklingsmuligheder – på samme tid. I min optik mangler der hands-on-redskaber, som både inkluderer den viden, vi har i dag, og hvordan vi giver børn de bedste udviklingsmuligheder ud fra målbare parametre.

Du har i mange år arbejdet med stemmebevidsthed, associativt stemmearbejde og det sanglige stemmевærd. Kan du kort redegøre for, hvad det er, og hvorfor du tager udgangspunkt i disse områder?

Stemmebevidsthed handler om at udvikle *bevidsthed* om og *respekt* for stemmen som et personligt og kraftfuldt kommunikationsmiddel – både i tale og sang. Det er tankevækkende, hvor mange faggrupper/erhverv, der har stemmen som et vigtigt arbejdsredskab. Det kan være som tv-journalist, folkeskolelærer, pædagog, radiovært, foredragsholder, receptionist, ekspedient, sanger, skuespiller, telefonsælger, sælger, behandler, indtaling til reklamespots, hundetræner m.v. Derudover at udvikle *bevidsthed* om, hvordan vi gennem stemmen udtrykker – og kan aflæse/tolke – glæde, sorg, irritation, vrede, indignation, forsmåethed, generthed, ondskab, ligegyldighed, kærlighed, omsorg m.v. Dette gennem bl.a. klang, prosodi, intonation, tempo, pauser, dialekt, højde, dybde, accentuering m.v. Alt sammen samlet i *bevidstheden* om, at det ikke kun er de ord, vi siger/synger, men også måden, vi gør det på! Sidst, men ikke mindst at udvikle *bevidsthed* om, at vores sanglige kompetencer kan udvikles gennem hele livet, og at de kan være meget forskellige.

Det associative stemmearbejde – forkortet **ASA** – handler om, at visse associationer udløser fælles fysiologiske konsekvenser i tale/syngeapparatet, som vi får aktiveret. Beder vi nogen sige/synge som græs eller flodhest, udløser det ingen fælles konsekvenser. Beder vi derimod nogen om at synge som en "fin dame" (fx Dronning Margrethe), vil det udløse, at vi fx:

- Sænker struben
- Åbner svælget og munden
- Løfter øjenbrynene en smule
- Ændrer tungens placering
- Får en åben kropsholdning

99 DET ER VIRKELIG INTERESSANT AT SE, HVORDAN BØRN RESPONDERER PÅ AT SYNGE ET OPADGÅENDE INTERVAL PÅ FX EN KVINT, HVOR DE BLIVER BEDT OM AT SÆTTE DEN ØVERSTE TONE SOM EN "TEGNESTIFT PÅ EN OPSLAGSTAVLE", DVS. LIGE PÅ

Beder vi nogen synge som en baby – eller at mjave som en kat – vil vi se:

Struben løfter sig

Stærk fornemmelse af lyd bag øjnene

Bagtungen løfter sig opad langs de øverste kindtænder og fremad mod ganen

Bred "smilemund"

Åbne øjne og aktivering af ansigtet.

Interessant er det også, at mjaver vi fx som en mor-kat, vil lyden typisk ligge i mellemlejet, og en far-kat noget dybere. Lyden af en lille nyfødt killing vil helt automatisk ligge *meget* højere oppe. Og sådan er det med alle dyrelyde. Desto *mindre* vi gør dyret, desto *højere* vil vi intonere – og aktivere de øvre klangrum. Synger vi en sang som en "engel", vil vi typisk synge lyst, blødt og med et "fromt" udtryk i ansigtet – det til trods for, at ingen af os nogensinde har set en engel i virkeligheden. Associerer vi til "julemanden", vil vi typisk gå næsten en hel oktav ned. Alle associationer er delt op i menneskelyde, dyrelyde, instrumentlyde, transportlyde, fantasilyde og tossede lyde. Hele formålet med ASA er, at eleverne får aktiveret stemmen på mange, forskellige måder, uden at der ligger et givent sang-/klangideal til grund. Vi ved fx, at forudsætningen for at kunne synge rent er, at barnet kan finde hovedklang, hvilket jo i sig selv er interessant. Vi ved også, at nogle falsksangere ikke kan mjave som en kat. Traditionelt er vi vant til, at musiklæreren udgør en rollemodel i det, jeg kalder den imitative tilgang. I den associative tilgang udgør læreren ikke en rollemodel. Mange musiklærere tenderer helt ubevidst at "overdøve" eleverne i håb om at kunne styre forløbet. Det er faktisk helt unødvendigt – men dog svært at lade være med, hvis det er dét, vi har lært, vi skal! Og

joh – det har også jeg gjort utallige gange! **Det sanglige stemmeværk** omhandler en persons egne forventninger til, hvorvidt man kan løse en helt *specifik* opgave. Det bygger på den canadiske psykolog Albert Banduras Self-efficacyteori. Dette må ikke forveksles med fx selvværd, selvtillid, selvfølelse m.v. Jeg havde fx selv som barn/ung et meget lavt selvværd og meget lidt selvtillid; men jeg har altid haft en klar bevidst om og tro på, jeg kunne lære at synge, spille, skrive, strikke, sy, danse osv. Kort fortalt kan man ret nemt aflæse et barns forventninger til egen præstation ved at iagttage det, jeg på dansk har kaldt de tre "hv'er". *Hvorvidt*, barnet går i gang (eller afviger), *hvor meget* energi, barnet lægger i opgaven, og *hvor længe* barnet bliver ved for at løse udfordringen. Det er et utroligt stærkt værktøj at arbejde med.

ASSOCIATIONER FREMFOR ORD

Jeg har set nogle af de videoeksempler, der er med, hvor du arbejder med billeder på, hvordan eleverne skal tænke tonerne. Fx tegnestift for at ramme tonen præcist. Hvorfor virker disse billeder/associationer meget bedre i arbejdet med børn end mange ord og forklaringer?

Hele den associative tilgang, ved man – via forskning – har en langt større effekt, end når elever får verbale forklaringer på, hvad de skal gøre – endsige hvor læreren skal vise det rigtige. Ligeledes er det faktisk vigtigt, at elever også mærker/erfarer, hvad der er "forkert" i betydningen, hvad der ikke er godt for stemmen. Det er virkelig interessant at se, hvordan børn responderer på at synge et opadgående interval på fx en kvint, hvor de bliver bedt om at sætte den øverste tone som en "tegnestift på en opslagstavle", dvs. *lige på* – og hvad de gør, hvis de skal synge samme sekvens med en såkaldt "ulvetone", der har en nede-fra-op-glissade. Min erfaring er, at når elever har

I BOGEN ER DER OGSÅ 24 SANGE.
HER ER DET TEKST OG ILLUSTRATION FRA MONSTERSANGEN.

SANGE MED KNIPS, KLAP, RAP, BODYPERCUSSION M.V.

1. Et monster er det værste, noget menneske kan møde,
det stinker som en skraldespand – og øjnene er røde.
Det skræmmer alt og alle – og er helt igennem flabet
– og bor i klædeskabet.

2. Ja, nogen si'r, at monstre æder børn i ly af natten,
og er de sultne, ta'r de også hunden eller katten!
Man taler stadig om, da monstre åd en hel familie.
– Det gjorde de med vilje!

MEN DET ...

eneste, der virk'lig gør et ægte monster bange,
det er, når det kan høre børnestemmer SYNGE SANGE.

Så tisser det af skræk i sine bukser, der er store, UH
– OG KALDER PÅ SIN MOAR.

Så hvis du ser et monster – (det kan ske fra tid til anden) (klap-klap)
– SÅ SYNG SOM BARE FANDEN.

Tekst: Linda Vilhelmsen
Copyright © 2020 Dansk Sang, Musiklærerforeningens forlag

Når børn synger · ISBN 978-87-7178-155-7 · © 2021 Dansk Sang, Musiklærerforeningens forlag

161

I DENNE OPSTILLING FRA BOGEN ILLUSTRERES FORSKELLE PÅ KLASSISK, EUROPÆISK MUSIK TRADITION OG AFROAMERIKANSK MUSIKTRADITION.

	Klassisk, europæisk musiktradition	Afroamerikansk musiktradition
1.	Musikken rummer og formidler en mening eller et indhold i intellektuel forstand.	Musikken er bygget op af og formidler følelsesmæssige reaktioner.
2.	Musikken er færdigkomponeret på forhånd, og den er opbygget og sammenholdt efter et arkitektonisk princip.	Musikken er improviseret og spontant opbygget, og dens forløb er spændingsaccelererende.
3.	Musikkens væsentligste elementer er melodi og harmoni (den lodrette dimension).	Musikkens væsentligste elementer er rytme og melodi (den vandrette dimension).
4.	Musikkens tonesprog eller klangbillede er idealiseret.	Musikkens tonesprog eller klangbillede er individuelt; det varierer fra udøver til udøver.
5.	Musikken er karakteriseret af effektivitet.	Musikken karakteriseres af sensibilitet.
6.	Musikoplevelsen skal fordøjes lidt efter lidt – tilfredsstillelsen er forsinket i forhold til oplevelsen.	Musikoplevelsen fører til umiddelbar tilfredsstillelse.
7.	Musikken mødes med en intellektuel eller 'åndelig' respons fra publikum.	Musikken mødes med en motorisk eller 'kropslig' respons fra publikum.

gjort sig erfaringer med "tegnestift" og "ulvetone", så er det faktisk bare at sige "På den-og-den-tone skal I lave "tegnestift" – eller at stille et åbent, refleksivt spørgsmål som "prøv at lyt efter, om I laver "tegnestift" eller "ulvetone" på X-ord i en sang.

UNDERVISNING I STEMMEDANNELSE

Hvorfor er det vigtigt at udfordre den traditionelle stemmedannelsestænkning?

Nogle tror fejlagtigt, at jeg udfordrer eller er "imod" den traditionelle *stemmedannelsestilgang*, hvor vi søger at skole/danne elever sanglige udfoldelse efter bestemte normer/værdier. Det er jeg på ingen måde. Jeg stiller blot spørgsmål til, om det hører hjemme i folkeskolens musikundervisning? Jeg mener, der kan være god grund til at reflektere over, *hvad vi gør, hvorfor og hvordan?* I traditionel stemmedannelse har vi bevidst/ubevidst en forestilling om, at sang skal være pænt, rent, egalt, båret, med god diktion, og vi har sågar begrebet "sangteknik", som stadig står i læseplaner og vejledninger. Forestillingen om, at stemmeopvarmning er et "must", så vi bl.a. med Phillip Fabers meget populære morgensang i coronatiden, hvor folk, der skulle synge hjemme i stuen

eller fra en altan, *lige* skulle "varme stemmen op" først. Modsat ville vi aldrig bede publikum til en fodboldkamp i Parken om at "varme stemmen op", før de skråler med på vores nationalsang. Vi tænker heller ikke begreber som sangteknik og stemmeopvarmning osv., når vi synger ved familiefesten, i kirken, i bilen, på badeværelset eller synger med ved en koncert. I vores kultur ser vi også, at vi typisk synger efter en tekst, når der synges fællessang, og vi ser, at både det individuelle udtryk og det kropslige udtryk er nedtonet. Stemmedannelse ligger dybt i vores sangkultur og har reminiscenser helt tilbage til klassikken som historisk tidsangivelse (1750-1850). Hele formålet med at indføre faget SANG i folkeskolen stammer helt tilbage til latinskolerne i 1814 og havde til formål at forbedre kirkesangen", der ifølge J.A.P. Schultz lød som et "råt skrig". Det kan vi jo grine lidt af i dag; men det er alligevel tankevækkende, hvor mange ting, vi stadig har med os i "bagagen". Også jeg har i den grad arbejdet med stemmedannelse gennem et 45-årig langt arbejdsliv – både i korregi, musikskole-regi, som sanglærer, sangcoach og som instruktør. Men jeg har også set, hvordan mange musklærere i folkeskolen er "kommet til kort", når stemmedannelse har

MEN JEG HAR OGSÅ SET, HVORDAN MANGE MUSIKLÆRERE I FOLKESKOLEN ER "KOMMET TIL KORT", NÅR STEMMEDANNELSE HAR VÆRET DET PRIMÆRE UDGANGSPUNKT.

været det primære udgangspunkt. Stemmedannelse har bestemt sin berettigelse, når vi har at gøre med elever, som har *forudsætninger* herfor – og/eller som har en særlig interesse for feltet, fx inden for korarbejde, solosang m.v. Det er næppe folkeskolens opgave primært at "uddanne" til fx konservatorier eller andre professionelle områder – hvilket kan sammenlignes med, at danskfaget i folkeskolen heller ikke kan have til formål primært at uddanne til cand.mag i dansk osv. Og ja, folkeskolens musiklærere har da i den grad et stort ansvar for også at give elever med særlige sanglige kompetencer et udviklingsrum – og det har jeg bestræbt mig på at inkludere i bogens mange sange/rammelege.

Jeg plejer at udtrykke det således:

Stemmed**annelse** har typisk til formål at *udvikle* stemmer (ud fra fastlagte normer/værdier).

Stemme**bevidsthed** har til formål at give stemmer mulighed for at *udvikle sig* (ud fra den enkeltes potentiale og muligheder).

Og indrømmet – det er på ingen måde nogen nem opgave.

Hvordan reagerer musik-/sangpædagoger, der arbejder med de metoder, du udfordrer?

Jeg har kun haft meget positive tilbagemeldinger og måske, fordi jeg fra start gør opmærksom på, at jeg netop ikke ønsker at nedgøre stemmedannelsestænkningen til fordel for stemmebevidsthedstænkningen. Blot, at det er to forskellige tilgange. Der er ikke tale om et enten/eller – men om et både/og. Og ja, jeg har ønsket at imødekomme de musiklærere/sangpædagoger, der oplever, at netop arbejdet med børns sanglige-/intonationsmæssige udvikling kan rumme udfordringer, mange oplever ikke at kunne indfri.

Hvad er målgruppen for bogen?

Bogen har en meget bred målgruppe – og det er helt bevidst. Den henvender sig til musiklærere og pædagoger i folkeskolen, musikskolelærere/korledere, studerende på professionshøjskoler, musikkonservatorier, kirkemusikskoler samt pædagoger inden for førskoleområdet. Men også forældre, bedsteforældre og i det hele taget alle med lyst til at påvirke børns sang-/stemmebrug vil kunne finde inspiration. Jeg har bestræbt mig på at ramme bredt, da jeg mener, der er behov for en fælles, øget bevidsthed om, at skal vi lykkes med at ændre en meget gammel sang-/stemmekultur, så må det ske på flere fronter. Nogle kan bruge bogen som inspiration i deres hverdagspraksis – ikke som et enten/eller, men som

et både/og. Andre kan bruge den til refleksion over, hvad de gør – og forhåbentligt føle sig anerkendt for, at det ikke nødvendigvis er deres manglende kompetencer, der er årsag til, at de måske ikke helt lykkes med det, de gerne vil. Og andre igen kan bruge bogen som inspiration til, hvordan de – hver på deres vis – kan bidrage til at give børn, børnebørn osv. en bevidsthed om deres sang-/stemmebrug.

Du har en lang række sange og rammelege med i bogen – hvordan understøtter de dit arbejde med børns stemmer?

De 24 sange i bogen er delt op i fire kategorier:

- Afri-danske sange på gulv (call-respons-princippet).
- Sange med solister i dele af sangen.
- Sange med associativt stemmearbejde.
- Sange med knips, klap, rap, bodypercussion m.v.

Her kan man hente inspiration til, hvordan man kan arbejde med sang-/stemmebrug på forskellig vis. Man kan bruge sange fra bogen, eller man kan bruge andre sange, der matcher formålet.

Rammelegene retter fokus mod andre måder at arbejde med sang-/stemmebrug på, som lægger op til, at man kan arbejde med feltet fx i forbindelse med intonationsudvik-

ling, styrkelse af det sanglige stemmeværd, fortrolighed med stemmens alsidige udtryksmuligheder, modaspektet mv. – men vægtet i forskellig grad i forskellige typer af aktiviteter og med forskellige aldersgrupper.

Hvad gør man, hvis man oplever børn udvikle uhensigtsmæssig stemmebrug, fx stærke spændinger, hæshed m.v.?

Det har været helt centralt for mig at påpege, at det ikke er en musiklæreropgave at *behandle* elever, der udvikler uhensigtsmæssig stemmebrug i form af voldsomme spændinger, hæshed m.v. Der kan ligge mange, mange ting til grund herfor, som intet har med musikundervisningen at gøre. Modsat mener jeg, at der er for lidt fokus på, at når elever får stemmeproblemer, så ER der faktisk rigtig god hjælp at hente hos logopæder. **Alle** kommuner har logopæder tilknyttet til netop at hjælpe hermed. Min erfaring er, at det sjældent er musiklæreren, der beder om hjælp til en elev. Det prøver jeg at opfordre til.

Jeg har bestræbt mig på efter bedste evne at give inspiration, viden, erfaring og indsigt videre. Jeg har dog i mange, mange år haft psykologen Edgar Rubins kloge ord i baghovedet: "Gud fri mig for nogensinde at danne skole. Det eneste, man kan være sikker på, hvis man danner skole, er, at ens fejltagelser føres videre gennem generationer."

HER ET EKSEMPEL PÅ EN AKTIVITET, HVOR PIGEN "LÅNER" EN ANDENS HÆNDER.